

2. Додатковий протокол до Женевських конвенцій 1977 р. від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 08.06.1977. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/> (Дата звернення 6.11.21).

3. Декларація Ріо-де-Жанейро щодо навколишнього середовища та розвитку. Прийнята Конференцією ООН по навколишньому середовищу і розвитку, Ріо-де-Жанейро, 1992 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/> (Дата звернення 6.11.21).

4. Римський статут міжнародного кримінального суду від 17.07.1998. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/> (Дата звернення 6.11.21).

5. Glen Plant Environmental Protection and the Law of War: A «Fifth Geneva» Convention on the Environment in Time of Armed Conflict. London : Belhaven Press. 1992. 284 p.

6. Защита окружающей среды в связи с вооруженными конфликтами Проект принципів. URL:<https://legal.un.org/ilc/reports/2019/> (Дата звернення 6.11.21).

7. Програма із відновлення та розбудови миру в Україні. URL: <http://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/> (Дата звернення 6.11.21).

Чайковський Юрій Володимирович

*к.ю.н., доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

МІГРАЦІЙНА КРИЗА НА БІЛОРУСЬКО-ПОЛЬСЬКОМУ КОРДОНІ: ТЕСТ НА ЦИВІЛІЗОВАНІСТЬ

Міграція населення на сьогодні не може бути оцінена ані позитивно, ані негативно – це об'єктивна реальність, яку слід прийняти як даність часу, в якому ми живемо. Її поширеність є наслідком процесів глобалізації, неминучість пов'язана із глобальними дисбалансами економічного розвитку держав та закріпленням свободи переміщення осіб у міжнародному праві. Міграційні процеси стають не лише об'єктивною реальністю, але іноді й інструментом міграційної політики деяких держав. Саме із цим явищем ми зіштовхнулися на зовнішньому кордоні Європейського Союзу, на різних ділянках якого відбувається використання мігрантів як інструменту політики держав, що

не входять до складу ЄС (Сербія, Боснія і Герцеговина, Білорусь та Туреччина) проти країн-членів ЄС – Румунії, Польщі, Греції та Хорватії.

Румунія стала гарячою точкою для мігрантів на Балканському шляху, і періодично займається примусовим видворенням шукачів притулку назад до Сербії. Подібні події розгортаються в Хорватії з сотнями незаконних переміщень на кордоні з Боснією.

Останніми за хронологією стали події на польсько-білоруському кордоні. Польська поліція застосувала сльозогінний газ і водомети, щоб утримати шукачів притулку від перетину білорусько-польського кордону [1].

Подібно до того, як у березні 2020 року Туреччина відкрила свої кордони із Грецією – країною-членом ЄС щоб дозволити сирійським біженцям пробитися до Західної Європи, Білорусь використовує мігрантів як важіль впливу для просування власних політичних інтересів у Європі. Президент Білорусі Олександр Лукашенко навіть не приховує намірів таких дій, що полягають у тиску з елементами політичного шантажу на ЄС з метою зняття індивідуальних та міждержавних санкцій з Лукашенка та Білорусі відповідно. Окрім того, Білорусь відволікає увагу громадськості від внутрішньодержавних порушень прав людини. Те ж саме за своїм змістом вчинила Туреччина, коли намагалася змусити НАТО, а особливо ЄС, підтримати свою позицію у сирійській війні після конфлікту 2020 року між сирійськими урядовими силами та повстанцями, що підтримувалися Туреччиною.

У 2015 році Європейська комісія прийняла два процедурні рішення щодо переселення, за угодою про квоту, 160 тисяч осіб, які потребують міжнародного захисту, з перевантажених прикордонних держав Італії та Греції до найменш постраждалих держав-членів [2, с. 277]. Тоді Польща відмовилася від участі, посилаючись на прийняття вимушених мігрантів з території України внаслідок окупації Криму та військових дій на Сході нашої держави. На той час, у 2017 році, Європейський Союз навіть впровадив санкції проти Польщі, Чехії та Угорщини

за недотримання вимог щодо прийняття вимушених мігрантів. Звісно ж, східноєвропейські держави ЄС обвинувачуються у расизмі й ксенофобії та культурно відрізняються від його західних, більш розвинених країн.

Шенгенська угода ЄС, яка виділяє регіон у межах союзу без контролю на внутрішніх кордонах, доступна для західних країн ЄС, але не для їхніх східних сусідів, як валюта євро. Країни-члени мають різні позиції в ЄС не лише з точки зору географії, економіки та демографії, а й щодо політичної влади та ініціатив з інтеграції мігрантів.

Наприклад, загальноєвропейська стратегія переселення для переміщення мігрантів, врятованих на морі, була розроблена на основі того, що всі члени ЄС є рівними, а отже, повинні розділяти відповідальність за біженців [3].

Але дослідження показали, що східноєвропейські країни не в рівних умовах, коли йдеться про притулок. У посткомуністичних державах бракує ефективних стратегій інтеграції біженців, таких як національні адміністративні структури для управління міграцією.

Вони мають слабку систему забезпечення біженців належним житлом, харчуванням або грошовими виплатами, які десятиліттями були присутні в західній частині континенту.

Але тут постає доволі складне питання – наскільки справедливо порівну розподіляти відповідальність з огляду на економічні, соціальні та політичні відмінності між державами-членами ЄС? Заможніші країни Західної Європи – наприклад, Швеція, Фінляндія та Франція – мають кращі можливості приймати шукачів притулку завдяки добре налагодженій системі управління міграцією.

Та й самі мігранти не хочуть оселятися в східних країнах-членах, таких як Польща, Хорватія чи Румунія, оскільки їхні соціально-економічні умови та системи інтеграції біженців залишають бажати кращого. Мігранти на польсько-білоруському кордоні відверто говорять про наміри дістатися кордонів Німеччини і Франції й про те, що Польща кінцевою країною їх подорожі.

Основою спільної відповідальності ЄС у питаннях біженців є Дублінська угода, що була прийнята в 2003 році, з метою визначити, які країни-члени ЄС відповідальні за прийом шукачів притулку. Вона пов'язує заявки про надання притулку із місцем першого в'їзду мігрантів до ЄС [4].

Це захищає західні, найбагатші країни від боротьби з великими потоками мігрантів, і дозволяє ЄС передати відповідальність за шукачів притулку країнам Східної та Південно-Східної Європи. Ось чому грецька та італійська системи надання притулку були використані в 2015 році на піку хвилі в'їзду біженців.

Проте ЄС власне й є винним, що залишив Південну Європу один на один із міграційною кризою, якої можна було б легко уникнути, дозволивши людям вільно пересуватися в межах усього ЄС.

Початок кризи біженців виник з Лівії, Афганістану, Іраку та Сирії. Виник він внаслідок підтримуваної ЄС політики НАТО щодо іноземного втручання на Близькому Сході, що призвело до нестабільності в регіоні.

Як члени НАТО, західноєвропейські держави регулярно беруть участь у розпалюванні міграційних криз. Не дивно, що країни, що не входять до ЄС, такі як Туреччина чи Білорусь, намагалися отримати певні регіональні дивіденди, використовуючи біженців як інструмент проти ЄС.

ЄС також зробив усе можливе, щоб утримати людей від в'їзду на свою територію. У 2016 році ЄС підписав угоду з Туреччиною, яка передбачала, що в обмін на шість мільярдів євро і обіцянку безвізу для турецьких громадян Туреччина прийматиме мігрантів, які прибувають на грецькі острови [5].

У 2015 році ЄС вже опинився у становищі невідповідності своїм ліберальним цінностям, вимог охорони прав людини, права на життя та готовність до викликів глобалізованого світу. І раптом світ без кордонів, за який ратували прибічники глобалізму, був поставлений під сумнів, зокрема, вільне пересування всередині ЄС було призупинено.

З тих пір багаті європейські країни залишили периферійні держави та їхні уряди майже наодинці із проблемами насильницького видворення мігрантів, стримування їх на кордонах ЄС. Такі процеси породжують зміну політичних сил в даних державах, сприяючи приведенню до влади правих радикалів та подальшої політичної відмінності країн зовнішніх кордонів ЄС та інших країн Союзу.

Такі процеси входять у протиріччя із загальноліберальною позицією ЄС, оскільки він звільняє себе від політичної відповідальності за мігрантів, що дійсно вимушені шукати кращого життя, засуджуючи при цьому їх жорстоке стримування на зовнішніх кордонах континенту. ЄС також намагається перекласти на країни Східної Європи відповідальність за порушення прав людини біженців. Проте не слід забувати, що ЄС має спільну міграційну політику, виступає з цих питань як єдиний суб'єкт, а, отже, несе повну відповідальність за міграційні кризи на спільних (!) зовнішніх кордонах Європейського Союзу.

Міграційні події стають справжнім випробуванням, навіть певним тестом на цивілізованість для ЄС як інтеграційного об'єднання. І ось підтвердженням того, що ЄС цей тест пройшов стала ухвала від 6 грудня 2021 року, в якій Європейський суд з прав людини постановив, що мігрантів не можна депортувати до Білорусі, якщо вони вже перебувають на території Польщі [6]. При цьому він застосував правило 39 Регламенту ЄСПЛ, що передбачає забезпечувальні заходи в рамках скарги по суті порушення прав людини. Інакше кажучи, ЄСПЛ ставить під сумнів безпечність перебування мігрантів на території держави, що не є членом Ради Європи, а це вже багато чого варте.

Джерела:

1. Поліція Польщі повідомила, що 7 правоохоронців постраждали під час штурму мігрантами кордону. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-polshcha-kordon-migranty/31564814.html>

2. Заставна О. Міграційна політика ЄС у контексті безпеки країн Європейського Союзу/ *Підприємництво, господарство, право*. №1, 2021. С. 276–281.

3. A European Agenda on Migration. COM(2015) 240 final. URL: http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/european-agenda-migration/backgroundinformation/docs/communication_on_the_european_agenda_on_migration_en.pdf

4. Конвенция, определяющая государство, ответственное за рассмотрение заявлений о предоставлении убежища, поданных в одном из государств-членов Европейских Сообществ (Дублинская конвенция) от 15 июня 1990 г. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_310#Text

5. Угода ЄС-Туреччина: зміст та передумови підписання. URL: <https://cedos.org.ua/researches/uhoda-yes-turechchyna-zmist-ta-peredumovu-pidpysannia/>

6. Requests for interim measures concerning the situation at the borders with Belarus // Press Release ECHR, 372 (2021) from 06.12.2021.